

ДРАМАТИЗМ НАЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ: ТВОРЧИСТЬ МИКОЛИ КУЛІША

Нестримний плин часу. Без сліду тонуть у ньому дрібниці й метушня, згасає шум і галас, лишається тільки чистий голос історії. Безліч великих і малих подій даленіють, проходять нескінченною низкою зайняті своїми справами люди, і на сцені лишаються тільки могутні постаті великих. Вони і творять культуру народу, промовляючи своє вічне слово у драмі історії, режисером якої є час.

Понад сто років тому в глухому українському селі сталася нічим не примітна подія: в сім'ї наймита народився син. Випало на його долю важке дитинство, війни й революції, голод і скрута, насильницька смерть від рук прислужників режиму. Дарований був йому великий талант, судилося стати будівничим величного храму культури.

6 грудня 1892 року в степовому селі Чаплинка Дніпровського повіту Таврійської губернії (зараз — Херсонська область) народився Микола Гурович Куліш.

У 8 років він вступив до народної школи, потім — у 4-класне училище в повітовому містечку Олешки, тоді — в гімназію, яку закінчив екстерном на Кавказі, постійно долаючи злидні й самотність. Лихоліття Першої світової війни перешкодило навчанню в університеті, кинуло у круговірт кривавих подій... З 1915 року після річної школи прапорщиків Микола Куліш на фронті, три роки воює на території Литви та Галичини, зазнає поранення. Уже в березні 1917 року переходить на бік Червоної армії, а з 1919-го вступає до партії більшовиків. Після війни повертається в Олешки, працює членом повітового виконкому, завідувачем народної освіти. Під час громадянської війни формує повстанські загони в тилу ворога... Нарешті війни позаду, Куліш в Олешках на керівних посадах відроджує культурне життя в умовах цілковитої розрухи й голоду. У 1923 році, уже досвідченим працівником народної освіти, переїздить в Одесу. Саме тут невдовзі й почнеться його справжня біографія, розгорнеться перший акт великого творчого дійства.

1924 року в українській літературі з'явився видатний твір — п'єса Миколи Куліша «97». Вона стала однією з найпопулярніших у репертуарі всіх тогочасних українських театрів, протягом багатьох років не сходила зі сцени. Нещадні за своєю правдивістю епізоди голоду зими 1921—1922 років, похмурі й безпросвітні, втім, стали однією з найулюбленіших вистав. Чим же пояснити таку популярність безумовно важкого видовища? Талантом драматурга? Безперечно. Але не тільки. Бальзак колись писав: половина обдаровання письменника полягає в тому, щоб відібрати з життя необхідний матеріал. Чому ж саме ці події привернули увагу Миколи Куліша, а через нього — цілого покоління українських глядачів? Що саме в цій п'єсі спричинило народження видатного явища — драматургії Миколи Куліша? Яким шляхом відбувався її розвиток?

«Відкинувши всі тимчасові оцінки, — пише Л. Танюк, — нині маємо говорити про Миколу Куліша як про *основоположника* нової української драми; для нашого театру він важить не менше, ніж Піранделло — для театру італійського, Юджін О'Ніл — для театру США, Бертольт Брехт — для німецького, Жіроду та Ануї — для театру французького». У творчості таких митців не буває нічого випадкового. Кожен успіх і невдача, кожне переконання й сумнів позначені високим карбом Історії. Твір за твором, крок за кроком відбувалося утвердження творчості Миколи Куліша — і становлення нової української драматургії.

Сучасні літературознавці у творчості Миколи Куліша вирізняють кілька періодів^{*}. Перший із них припадає на 1910—1923 роки, коли молодий автор пробує перо в сатирі, віршах, прозових образах і невеликих оповіданнях, одноактних п'єсах, публіцистиці. Ці твори писалися здебільшого російською мовою, залишаючись на периферії зацікавлень самого автора, зайнятого на той час активною громадською діяльністю. Сам письменник вважав початком своєї літературної творчості 1913 рік, з перервами, зумовленими грізними історичними подіями, він продовжував писати, шукаючи правдивого слова про величні зрушення в житті народу, які відбувалися на його очах і за його участю.

Наступний період його творчості — 1923—1925 роки, коли він пише свої реалістичні та гумористичні п'єси. Микола Куліш не полишає активної громадської діяльності й у цей час — він

^{*} Танюк Л. Драма Миколи Куліша. // Куліш М. Твори в двох томах. — Т. 1. — К.: Дніпро, 1990. — С. 10.

^{**} Див.: Галобородько Я. Художні константи Миколи Куліша. / Автореф. дис. ... докт. філол. наук. — К., 1997.